

असमर्थो ह्यहं वायोर्बलेन बलवान् हि सः । मारुतो बलवान्नित्यं यथा वै नारदोऽब्रवीत् ।

अहन्तु दुर्बलोऽन्येभ्यो वृक्षेभ्यो नात्र संशयः । किन्तु बुद्ध्या समो नास्ति मया कश्चिदनस्यतिः ।

तदहं बुद्धिमास्थाय भयं मोक्ष्ये समीरणात् । यदि तां बुद्धिमास्थाय तिष्ठेयुः पर्णिनो वने ।

अरिष्टाः स्युः सदा क्रुद्धात् पवनान्नात्र संशयः । ते तु बाला न जानन्ति यथा वै तान् समीरणः ।

समीरयति संक्रुद्धो यथा जानाम्यहं तथा ।

इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्वणि आपद्धर्मपर्वणि पवनशाल्मलिसंवादे षट्पञ्चाशदधिकशतोऽध्यायः ॥ १५६ ॥

॥ भीष्म उवाच ॥ ततो निश्चित्य मनसा शाल्मलिः क्षुभितस्तदा । शाखास्कन्धान् प्रशाखाश्च स्वयमेव व्यशातयत् ।

स परित्यज्य शाखाश्च पत्राणि कुसुमानि च । प्रभाते वायुमायानं प्रत्येक्षत वनस्यतिः ।

ततः क्रुद्धः श्वसन् वायुः पातयेद्दे महाद्रुमान् । आजगामाथ तं देशमास्ते यत्र स शाल्मलिः ।

त हीनपर्णं पतिताग्रशाखं विशीर्णपुष्पं प्रसमीक्ष्य वायुः । उवाच वाक्यं स्रग्धमान एवं मुदा युतः शाल्मलिमुग्रशाखं ।

॥ वायुरुवाच ॥ अहमप्येवमेवं त्वां कुर्व्वाणः शाल्मले रूपा । आत्मना यत्कृतं कच्छं शाखानामपकर्षणं ।

हीनपुष्पाग्रशाखस्त्वं शीर्णाङ्गुरपलाशकः । आत्मदुर्मन्त्रितेनेह मदीर्यवशगः कृतः ।

॥ भीष्म उवाच ॥ एतच्छ्रुत्वा वचो वायोः शाल्मलिर्ग्रीडितस्तदा । अतप्यत वचः श्रुत्वा नारदा यत्तेदाऽब्रवीत् ।

एवं हि राजशार्दूल दुर्बलः सन् बलीयसा । वैरमारभते बालस्तप्यते शाल्मलिर्यथा ।

तस्मादैरं न कुर्वीत दुर्बलो बलवत्तरैः । शोचेद्भि वैरं कुर्व्वाणो यथा वै शाल्मलिस्तथा ।

न हि वैरं समात्मानो विवृण्वन्त्यपकारिषु । शनैः शनैर्भारराज दर्शयन्ति स्म ते बलं ।

वैरं न कुर्वीत नरो दुर्बुद्धिर्बुद्धिजीविना । बुद्धिर्बुद्धिमतो याति ह्येष्विव ऊताशनः ।

न हि बुद्ध्या समं किञ्चिद्विद्यते पुरुषे नृप । तथा बलेन राजेन्द्र न समोऽस्तीह कश्चन ।

तस्मात् क्षमेत बालाय जडान्धबधिराय च । बलाधिकाय राजेन्द्र तद्दृष्टं त्वयि शत्रुहन् ।

अवौहिष्यो दशैका च सप्त चैव समुद्यते । बलेन न समा राजन्नर्जुनस्य महात्मनः ।

निहताश्चैव भग्नाश्च पाण्डवेन यशस्विना । चरता बलमास्थाय पाकशासनिना मृधे ।

उक्ताश्च ते राजधर्मा आपद्धर्माश्च भारत । विस्तरेण महाराज किं भूयः श्रोतुमिच्छसि ।

इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्वण्यापद्धर्मपर्वणि पवनशाल्मलिसंवादे सप्तपञ्चाशदधिकशतोऽध्यायः ॥ १५७ ॥

॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ पापस्य यदधिष्ठानं यतः पापं प्रवर्तते । एतदिच्छाम्यहं श्रोतुं तत्त्वेन भरतर्षभ ।

॥ भीष्म उवाच ॥ पापस्य यदधिष्ठानं तच्छृणुष्व नराधिप । एको लोभो महापादो लोभात् पापं प्रवर्तते ।

अतः पापमधर्मश्च तथा दुःखमनुत्तमं । निवृत्त्या मूलमेतद्धि येन पापकृतो जनाः ।

लोभात् क्रोधः प्रभवति लोभात् कामः प्रवर्तते । लोभान्मोहश्च माया च मानः स्तम्भः परासुता ।

अवमा ह्योपरित्यागः श्रीनाशो धर्मसंचयः । अभिध्याऽप्रख्यता चैव सर्वं लोभात् प्रवर्तते ।

अत्यागश्चातितर्षश्च विकर्षसु च या क्रिया । कुलविद्या मदश्चैव रूपैश्चर्यमदस्तथा ।

सर्वभूतेष्वभिद्रेहः सर्वभूतेष्वसत्कृतिः । सर्वभूतेष्वविश्वासः सर्वभूतेष्वनार्जवं ।